

MOREEL BERAAD ADVIESRAPPORT

Gevoelige samenwerkingen in relatie tot Israel-
Gaza

TU Delft 23-5-2025

Inhoud

Hoofdstuk 1: Inleiding	3
Hoofdstuk 2: Het proces.....	4
2.1 Waarom moreel beraad over samenwerkingen in het licht van het conflict in Gaza?	4
2.2 De relatie met kennisveiligheid en dual-use.....	5
2.3 De keuze voor moreel beraad als methode	6
2.4 Samenstelling van de kamer	8
2.5 Samenstelling en mandaat van de klankbordgroep	8
2.6 Selectie van cases	9
2.7 Reflecties op het proces	10
Hoofdstuk 3: Belangrijkste resultaten	12
3.1 Beleid, richtlijnen en principes aan andere universiteiten	12
3.1.1. Universiteit van Tilburg (UvT)	12
3.1.2 Universiteit van Amsterdam (UvA)	13
3.1.3 Erasmus Universiteit Rotterdam (EUR).....	14
3.1.4. Vrije Universiteit Amsterdam (VU)	15
3.1.5 Radboud Universiteit (RU)	16
3.1.6 Universiteit Maastricht (UM)	17
3.2 Inzichten uit de moreelberaadkamer van de TU Delft over kennisveiligheid	18
3.3 De resultaten van de beraadslagingen van de kamer	20
3.3.1 Het kerndilemma	21
3.3.2 De aard van de samenwerkingen.....	21
3.3.3 Argumenten om samenwerking aan te gaan of voort te zetten	22
3.3.4 Argumenten om samenwerking niet aan te gaan of te beëindigen	23
3.3.5 Argumenten die specifiek van toepassing zijn op bestaande samenwerkingen	24
3.3.6 De noodzaak van due diligence	25
3.3.7 Naar een moreel criterium: medeplichtigheid	27
3.3.8 Een casusgerichte benadering versus een op het voorzorgprincipe gebaseerde benadering	30
3.3.9 Een nieuw en uitgebreid kader voor kennisveiligheid en mensenrechten	33

3.3.10 Slotbeschouwing: moet de TU Delft een moreel standpunt innemen?	35
Hoofdstuk 4 Aanbevelingen	37

Dit rapport is een vertaling van het oorspronkelijke Engelstalige rapport en kan daarom mogelijk kleine onjuistheden of onzorgvuldige formuleringen bevatten. In het geval van twijfel of tegenstrijdigheid is de oorspronkelijke Engelstalige versie leidend.

Hoofdstuk 1: Inleiding

Op verzoek van het College van Bestuur (CvB) van de TU Delft is een moreel beraad gehouden over samenwerking met Israëlische universiteiten en organisaties, en andere entiteiten die betrokken zijn bij de oorlog in Gaza. Het instrument van moreel beraad is al eerder gebruikt aan de TU Delft voor de onderwerpen kennisveiligheid en samenwerking met de fossiele brandstofindustrie.

Op verzoek van het CvB heeft het Integrity Office dit proces gefaciliteerd en een moreelberaadkamer opgericht, bestaande uit ongeveer tien collega's van de TU Delft. De kamer heeft vanuit moreel oogpunt beraadslaagd over verschillende relevante (bestaande) samenwerkingen. De uitkomsten van deze beraadslagingen zijn gebruikt om tot meer algemene conclusies en aanbevelingen aan het CvB te komen die in dit rapport worden gepresenteerd. Zoals vooraf afgesproken, worden de uitkomsten van de beraadslagingen over de individuele gevallen niet openbaar gemaakt.

Er is een klankbordgroep opgericht om advies te geven over het opzetten en uitvoeren van het moreel beraad. We hebben een externe partij ingehuurd die gespecialiseerd is in moreel beraad om de deelnemers van de moreelberaadkamer te trainen in de methode, om het proces te faciliteren en te begeleiden en om de bijeenkomsten van de kamer te modereren.

Dit rapport is openbaar en presenteert de belangrijkste bevindingen en aanbevelingen, op basis waarvan het CvB kan beslissen over de volgende stappen. Het rapport presenteert een breder toepasbaar kader van normen en principes voor het beoordelen van mogelijke samenwerkingen met de TU Delft in het licht van mensenrechtenschendingen, ook buiten het specifieke conflict in Gaza. Het bevat ook meer specifieke aanbevelingen met betrekking tot samenwerking met entiteiten uit Israël en de bezette gebieden of anderen die betrokken zijn bij het gebruik van geweld in het conflict tussen Israël en Gaza of dit faciliteren.

Hoofdstuk 2: Het proces

2.1 Waarom moreel beraad over samenwerkingen in het licht van het conflict in Gaza?

Het moreel beraad werd uitgevoerd op verzoek van het College van Bestuur (CvB) van de TU Delft. Dit verzoek richtte zich op *institutionele samenwerkingen van de TU Delft in het licht van het Israël-Gaza conflict*.¹ De moreelberaadkamer heeft zich daarom specifiek gericht op (voorbeelden van) dergelijke institutionele samenwerkingen. Ondanks deze focus is het doel om bij te dragen aan de ontwikkeling van een breder toepasbaar kader dat samenwerkingen beschouwt in het licht van mogelijke mensenrechtenschendingen. In dit rapport zullen we daarom zowel de eerste contouren van een dergelijk breder toepasbaar kader presenteren als specifieke aanbevelingen doen met betrekking tot samenwerkingen in verband met Israël en de bezette gebieden.

Hoewel de vraag hoe om te gaan met samenwerkingen die mogelijk bijdragen aan, of een vorm van medeplichtigheid aan mensenrechtenschendingen impliceren breder is dan het conflict tussen Israël en Gaza, heeft dit specifieke conflict een aantal kenmerken die de TU Delft en andere universiteiten noopt om na te denken over hun rol en verantwoordelijkheden:

- Er is (toenemend) bewijs van potentiële genocide, of op zijn minst een risico op genocide, in het conflict tussen Israël en Gaza. Er is bijvoorbeeld de uitspraak van het ICJ (Internationaal Gerechtshof) over aannemelijke genocide², evenals soortgelijke verklaringen van hoog aangeschreven organisaties als Amnesty.³
- In tegenstelling tot andere gevallen, zoals het geval van de Russische inval in Oekraïne, zijn er door de Nederlandse regering of de EU geen sancties ingesteld tegen Israël (hoewel er al wel oudere sancties zijn tegen Hamas⁴). Dit betekent dat universiteiten hun eigen positie ten opzichte van het conflict moeten bepalen wat betreft het bijdragen aan, of medeplichtigheid aan, potentiële mensenrechtenschendingen en potentiële genocide. Verschillende Nederlandse (en Vlaamse) universiteiten hebben dit inderdaad gedaan, of zijn hiermee bezig.⁵

¹ BVM CvB TU Delft 2024.157 1 oktober 2024.

² <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20231228-app-01-00-en.pdf> ; <https://www.icj-cij.org/case/192>

³ <https://www.amnesty.nl/content/uploads/2024/12/Gaza-genocide-report.pdf?x46672>

⁴ <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions-against-terrorism/>

⁵ <https://nos.nl/artikel/2536074-erasmus-beperkt-samenwerking-met-israelische-en-palestijnse-universiteiten> ; <https://www.uva.nl/onderzoek/onderzoeksomgeving/samenwerking-met-derden/oorlogsgebieden-en-mensenrechtenschendingen/oorlogsgebieden-en-mensenrechtenschendingen.html> ; <https://www.tilburguniversity.edu/about/organization/advisory-committee-collaborations/collaborations-partners-israel/publication-advice-collaboration-academic-partners-israel> ; <https://www.ru.nl/en/about-us/news/a-dialogue-about-the-recommendation-of-the-international-partnerships-advisory-committee> ; <https://www.maastrichtuniversity.nl/news/um-policy->

- De TU Delft heeft nogal wat institutionele samenwerkingen met entiteiten die betrokken zijn bij, of mogelijk bijdragen aan, het geweld in Israël en Gaza, wat direct of indirect kan bijdragen aan mensenrechtenschendingen en genocide.

2.2 De relatie met kennisveiligheid en dual-use

Op sommige universiteiten wordt samenwerkingen met Israël en de bezette gebieden beoordeeld als onderdeel van kennisveiligheid. Aan de TU Delft is dit (nog) niet het geval. Dit laat open of dit in de toekomst het geval moet zijn.

Volgens het Nationaal Contactpunt voor Kennisveiligheid "gaat het bij kennisveiligheid in de eerste plaats om het voorkomen van ongewenste overdracht van gevoelige kennis en technologie. Overdracht is ongewenst als het de nationale veiligheid van ons land in gevaar brengt. Kennisveiligheid omvat ook het heimelijk beïnvloeden van onderwijs en onderzoek door andere staten. Dergelijke inmenging brengt de academische vrijheid en sociale veiligheid in gevaar. Tot slot brengt kennisveiligheid ethische kwesties met zich mee die kunnen spelen bij samenwerking met landen die de grondrechten niet respecteren." ⁶

In de samenwerking met Israël en de bezette gebieden gaat het vooral om het derde aspect. Meer specifiek lijkt het vanuit het oogpunt van kennisveiligheid gepast om samenwerkingen met Israël en de bezette gebieden op de volgende aspecten te beoordelen:

- Of de samenwerkende organisatie (direct of indirect) verbonden is met een militaire organisatie buiten de EU of NAVO.
- De aard van de technologie, in het bijzonder of er een risico is op dual-use (d.w.z. militair of anderszins ongewenst gebruik naast civiel of wenselijk gebruik), wat onder andere kan afhangen van de TRL (technology readiness level) van een technologie.
- Morele dilemma's die samenwerking oproept, zoals schendingen van mensenrechten en academische waarden, en misbruik van kennis.

Hoewel dit moreel beraad het onderwerp voor dit rapport niet benaderd heeft vanuit het oogpunt van kennisveiligheid, zijn deze overwegingen ook naar voren gekomen in de beraadslagingen van de moreelberaadkamer over Israël/Gaza.

[partnerships-institutions-conflict-areas](https://www.ugent.be/nl/actueel/persberichten/stopzetting-samenwerking-israelische-partners-31-mei) ; <https://www.ugent.be/nl/actueel/persberichten/stopzetting-samenwerking-israelische-partners-31-mei> ; <https://actus.ulb.be/fr/actus/international/lulb-suspend-ses-accords-et-projets-de-recherche-avec-les-universites-israeliennes>

⁶ <https://english.loketkennisveiligheid.nl/knowledge-security>;

2.3 De keuze voor moreel beraad als methode

Dit rapport richt zich voornamelijk op morele vragen en zorgen die de samenwerking met Israël en de bezette gebieden oproept, in het bijzonder sinds de aanval van Hamas op Israël op 7 oktober 2023, en de Israëlische reactie daarop, die hebben geleid tot zorgen over mensenrechtenschendingen en mogelijke genocide, zoals onder andere verwoord door het ICJ (Internationaal Gerechtshof).

Andere universiteiten hebben ook voor een dergelijke morele benadering van samenwerking gekozen in het licht van het conflict tussen Israël en Gaza en de bredere kwestie van mensenrechtenschendingen. Meestal is hun aanpak expertgebaseerd en top-down, zoals bijvoorbeeld de Universiteit van Tilburg, waar een expertgroep tot een advies kwam over algemene morele principes voor het beoordelen van samenwerkingen, en tot meer specifiek advies over (institutionele) samenwerkingen met Israël.⁷

De hier gekozen benadering is anders in de zin dat het de moreel beraad -benadering gebruikt. Deze benadering is:

- 1) Bottom-up in plaats van top-down, in de zin dat het uitgaat van beraadslaging over specifieke gevallen, en zo inductief een meer algemeen toepasbaar kader ontwikkelt, in plaats van eerst een kader te ontwikkelen en dit dan deductief toe te passen op gevallen.
- 2) In plaats van een commissie van deskundigen in te stellen, beraadslaagt het met een breed samengestelde moreelberaadkamer met mensen uit de organisatie die niet (noodzakelijkerwijs) ethische experts zijn, maar die een training in de moreel beraadmethode hebben gevolgd en zich hebben verplicht om deze aanpak in hun beraadslagingen te volgen.

De methode van moreel beraad is eerder gebruikt door de TU Delft voor zowel kennisveiligheid als samenwerking met de fossiele brandstofindustrie, wat beide heeft geleid tot beleidsadviezen aan het CvB.⁸ In het kader wordt de methode in meer detail uitgelegd. Meer gedetailleerde beschrijvingen van de methode zijn ook te vinden in de verslagen over de eerdere moreel beraden aan de TU Delft.

⁷ <https://www.tilburguniversity.edu/about/organization/advisory-committee-collaborations/collaborations-partners-israel/publication-advice-collaboration-academic-partners-israel>

⁸ <https://gi-international.com/wp-content/uploads/2023/10/Governance-Integrity-International-Knowledge-Security-a-Moral-Enquiry-April-2023.pdf> ; <https://www.tudelft.nl/en/2024/tu-delft/results-of-initiatives-on-fossil-industry-cooperation>

Moreel beraad

Moreel beraad is een methode om stap voor stap tot een beslissing te komen over wat te doen (wat ook kan betekenen: wat te adviseren) bij een moeilijk moreel vraagstuk of dilemma. De groep bestaat meestal uit 7-12 personen; de begeleiding wordt verzorgd door een (externe) gespreksleider. Het gesprek heeft het karakter van een gezamenlijk onderzoek, niet van een discussie of debat. De kwestie wordt in kaart gebracht en geformuleerd als een vraag met twee alternatieven (handelingsopties A en B); argumenten worden geïnventariseerd, geordend en gewogen. Dit resulteert in een beslissing, met aandacht voor schadebeperkende maatregelen om de nadelen van de gekozen actieoptie zoveel mogelijk tegen te gaan.

De methode is vooral geschikt voor moeilijke vragen of dilemma's die morele twijfels oproepen (wat is hier het juiste om te doen?), maar waarbij toch een beslissing moet worden genomen.

Een moreel beraad duurt ongeveer een halve dag (4 uur). In een moreelberaadkamer kunnen meerdere sessies rond een thema gecombineerd worden, verspreid over meerdere weken/maanden. Er moeten casussen worden voorbereid en deelnemers moeten worden getraind (basistraining in morele oordeelsvorming), wat ook tijd kost.

De methode voor moreel beraad die de TU Delft gebruikt, treedt in de voetsporen van Henk van Luijk. Deze methode bestaat uit:

- Een stapsgewijze procedure die een gezamenlijk onderzoek naar de betreffende zaak mogelijk maakt;
- Een morele toetssteen die wordt gebruikt om de morele relevantie te interpreteren van individuele argumenten die worden verwoord in de context van het gedeelde onderzoek;

Een vergelijkende analyse van de verschillende beraadslagingen maakt het mogelijk om 'moresprudentie' te formuleren: een reeks kerndilemma's en leidende beginselen die gebruikt kunnen worden voor toekomstig onderzoek.

Een belangrijke reden om de methode van moreel beraad te gebruiken voor dit specifieke vraagstuk is dat het CvB van de TU Delft na de pilot met moreel beraad voor kennisveiligheid heeft besloten om moreel beraad breder uit te rollen als methode voor de TU Delft langs twee lijnen:⁹

⁹ BVM CvB TU Delft 2023.045 30 maart 2023.

- Moreel beraad invoeren als een methode die beschikbaar is voor al het personeel;
- Moreelberaadkamers oprichten en moreel beraad rond specifieke onderwerpen organiseren. Dit is al gedaan voor samenwerkingen met de fossiele brandstofindustrie en kan in de toekomst ook gedaan worden voor samenwerkingen met defensie.

2.4 Samenstelling van de kamer

De leden voor de kamer zijn op individuele basis uitgenodigd, net als bij de moreelberaadkamer over kennisveiligheid.¹⁰

De moreelberaadkamer had een diverse samenstelling wat betreft studenten en personeel, wetenschappelijk personeel en niet-wetenschappelijk personeel, en een evenwichtige vertegenwoordiging wat betreft geslacht, internationale perspectieven en faculteiten. De leden van de moreelberaadkamer werden voor de eerste sessie getraind en hebben drie casussen in drie sessies onderzocht.

Er werd een gedragscode opgesteld voor de leden van de kamer met de principes van respect, integriteit, vertrouwelijkheid, actieve en constructieve betrokkenheid, openheid voor verschillende perspectieven, toewijding aan een eerlijk proces en het vermijden van storend gedrag.

In overleg met het CvB is besloten dat de namen van de leden van de beraadslaging vertrouwelijk blijven, zodat zij niet oneerlijk behandeld of onder druk gezet kunnen worden. De leden van de kamer hebben er ook mee ingestemd om hun naam of die van anderen niet openbaar te maken als onderdeel van de gedragscode.

Eén persoon heeft de kamer verlaten omdat hij ontevreden was over het proces. De zorgen die deze persoon had, zijn uitgebreid met hem besproken, maar zijn niet volledig naar tevredenheid opgelost, zodat de persoon heeft besloten om zich uit het verdere proces terug te trekken. Enkele van de zorgen van deze persoon hebben ons doen nadenken over het proces (zie paragraaf 2.6).

2.5 Samenstelling en mandaat van de klankbordgroep

De klankbordgroep voor het proces van moreel beraad heeft ertoe bijgedragen dat de strategieën, processen en kaders van het organisatie-team goed doordacht, inclusief en

¹⁰ In het geval van FFI different werd een andere aanpak gebruikt waarbij mensen aan de universiteit zich konden aanmelden om deel te nemen aan de kamer, waarna er een selectieprocedure plaatsvond.

bevorderlijk voor een zinvolle ethische discussie waren. De klankbordgroep bestond uit iemand van Kennisveiligheid, Legal Affairs, Communicatie en een faculteitsdecaan.

Tijdens vergaderingen en door updates met het organisatie-team was de rol van de klankbordgroep om opbouwende kritiek te geven op het proces, vooruitdenken aan te moedigen, plannen te beoordelen en te verfijnen, te beoordelen of de voorgestelde samenstelling van de kamer rekening hield met verschillende perspectieven en ervaringen, belangenconflicten of ethische kwesties te identificeren in de planningsfase en feedback te geven op het verslag in de schrijffase.

Het mandaat van de klankbordgroep was dus om advies te geven over het proces, maar ze hadden geen directe zeggenschap over de uitvoering of de inhoud van het rapport.

2.6 Selectie van cases

Tijdens drie sessies van de kamer zijn drie gevallen van bestaande samenwerkingen onderzocht die relevant zijn gezien het conflict in Gaza. Deze casussen werden geselecteerd om verschillende aspecten te vertegenwoordigen om de belangrijkste principes en argumenten op tafel te krijgen. Er waren bijvoorbeeld gevallen waarbij EU-projecten betrokken waren, maar ook gevallen waarbij het ging om meer bilaterale samenwerking, sommige samenwerkingen waren met Israëlische entiteiten en andere met andere entiteiten die (direct of indirect) kunnen bijdragen aan de oorlog in Gaza. De gevallen hadden ook betrekking op verschillende soorten technologie, met verschillende risico's van dual-use.

Aangezien het verzoek om moreel beraad betrekking had op alle samenwerkingen die relevant zijn voor het conflict tussen Israël en Gaza, zijn samenwerkingen met Hamas of andere mogelijke steun aan Hamas ook relevant. Samenwerking met Hamas is echter verboden vanwege sancties. Toch is het denkbaar dat de TU Delft andere samenwerkingen heeft die indirect Hamas of andere terroristische groeperingen steunen of bijdragen aan geweld. Dergelijke samenwerkingen zijn ons echter niet bekend en zijn daarom niet in de kamer besproken.

De cases die in aanmerking werden genomen, waren allemaal cases van bestaande of recentelijk afgesloten samenwerkingen. Voor elke casus werd de eigenaar van de casus benaderd; de eigenaar van de casus is de persoon of organisatie-eenheid die het initiatief heeft genomen tot of betrokken is bij de samenwerking. In alle gevallen waren de case-eigenaren zeer bereid om samen te werken en erkenden ze de noodzaak om samenwerkingen te bespreken. In twee van de drie gevallen was de eigenaar van de casus ook aanwezig tijdens de sessie van de moreelberaadkamer en beantwoordden zij vragen of namen ze deel aan de beraadslagingen. De derde casuseigenaar was om praktische redenen niet aanwezig.

Voor elke zaak is een kort intern verslag met de belangrijkste argumenten en conclusies opgesteld. De individuele verslagen worden niet openbaar gemaakt, zoals van tevoren met het CvB is afgesproken. Hiervoor zijn twee redenen: Ten eerste is het voor een gevoelig onderwerp als dit essentieel dat zowel de leden van de moreelberaadkamer als de casuseigenaren kunnen beraadslagen zonder bang te hoeven zijn voor repercussies. Helaas is het voor dit onderwerp moeilijk om een dergelijke veiligheid te creëren als details over de zaken (of namen van de deelnemers) openbaar zouden worden. Ten tweede had het CvB een mandaat gegeven om een algemeen kader en algemene aanbevelingen voor te stellen, maar niet om advies te geven over specifieke samenwerkingen. Als casusrapporten met een advies van de moreelberaadkamer openbaar worden gemaakt, kan dit dus een dubbelzinnige en onduidelijke situatie creëren, die zowel schadelijk kan zijn voor de TU Delft als voor de eigenaren van de specifieke casus.

2.7 Reflecties op het proces

Het proces voor de beraadslaging was vrij tijdrovend en kende enkele praktische obstakels. Dit was deels te wijten aan de beperkte capaciteit die bij het Integrity Office beschikbaar was om processen van moreel beraad te ondersteunen. In de tussentijd heeft er werving plaatsgevonden van een nieuwe adviseur moreel beraad bij het Integrity Office. De nieuwe adviseur is nu aangesteld en zal binnenkort in dienst treden. Hiermee wordt in de behoefte aan capaciteit voorzien, zodat dit geen probleem meer hoeft te zijn in de toekomst.

Ondanks het feit dat er al twee eerdere moreel beraadkamers waren gehouden (kennisveiligheid en de fossiele brandstofindustrie), was het proces tijdrovend omdat er aan de TU Delft nog geen infrastructuur is voor moreel beraad in de vorm van bijvoorbeeld een permanente kamer. Dit betekende dat de organisatoren nieuwe leden moesten zoeken en opleiden. Dit was niet gemakkelijk en betekende dat er een compromis gesloten moest worden ten aanzien van de beschikbaarheid van iedereen voor de training. Voor de toekomst zou het daarom aan te raden zijn om een permanente kamer op te richten om deze problemen te vermijden en om sneller te kunnen handelen wanneer advies over gevoelige samenwerkingen nodig is.

Een andere moeilijkheid was het samenstellen van een evenwichtige kamer. Dit doel werd redelijk bereikt, maar de samenstelling kan natuurlijk nooit volledig representatief zijn voor de universitaire gemeenschap. Daarom zou het voor de toekomst aan te bevelen zijn om ook andere methoden te gebruiken die kunnen helpen om een representatiever beeld te krijgen van hoe de TU Delft-gemeenschap denkt over een gevoelig onderwerp als samenwerking in het licht van de oorlog tussen Israël en Gaza.

Het eerdere onderzoek naar de fossiele brandstoffenindustrie omvatte bijvoorbeeld een participatieve waarde-evaluatie, die zeer nuttig was.

Een ander punt is dat moreel beraad vereist dat deelnemers bereid zijn om hun mening over een onderwerp te herzien in het licht van (nieuwe) argumenten. Dit werd vooraf en tijdens de training benadrukt. Maar voor een gevoelig onderwerp is dit natuurlijk behoorlijk veeleisend. Het proces van moreel beraad kan daarom ook af en toe bepaalde deelnemers teleurstellen, een kwestie die ook naar voren kwam in het moreel beraad over de fossiele brandstofindustrie. Dit hoeft geen reden te zijn om de methode van moreel beraad in de toekomst niet te gebruiken, maar er worden wel enkele maatregelen aanbevolen. Ten eerste zou het zeker nuttig zijn om een permanente kamer te hebben met goed opgeleide mensen die na verloop van tijd ervaring opdoen met moreel beraad . Ten tweede kan moreel beraad aangevuld worden met andere vormen van dialoog. Er werden bijvoorbeeld ook Wereldcafés georganiseerd voor de inspanningen van de fossiele brandstoffenindustrie.

Hoofdstuk 3: Belangrijkste resultaten

Dit hoofdstuk is het resultaat van:

- Resultaten van de beraadslagingen in de kamer.
- Moresprudentie gebaseerd op eerder moreel beraad aan de TU Delft over kennisveiligheid.
- Bestudering van relevante literatuur en rapporten, waaronder die van andere Nederlandse universiteiten die samenwerking hebben overwogen met betrekking tot Israël-Gaza.

Dit verslag is geschreven door het organisatieteam van de moreelberaadkamer, waarin ook leden van het Integrity Office zitting hadden. De inhoud van dit hoofdstuk is besproken met de leden van de kamer en de klankbordgroep. Zij hebben de gelegenheid gehad om commentaar te leveren en input te geven, zodat de uitkomsten van het moreel beraad nauwkeurig worden weergegeven.

3.1 Beleid, richtlijnen en principes aan andere universiteiten

Dit hoofdstuk bevat ons kort overzicht van beleid, richtlijnen en principes die door andere Nederlandse universiteiten zijn geformuleerd, in het bijzonder met betrekking tot het conflict tussen Israël en Gaza.

3.1.1. Universiteit van Tilburg (UvT)

De adviescommissie van de UvT heeft geconcludeerd dat alle lopende samenwerkingen met Israëlische universiteiten moeten worden beëindigd.¹¹ De redenering is beknopt: aangezien alle Israëlische kennisinstellingen waarmee de UvT samenwerkt ook (zeer) betrokken zijn bij de IDF, zou de UvT van hen mogen verwachten dat zij zich uitspreken en optreden tegen het ontplooiën van een aannemelijke genocide. Als getuige en omstander dragen zij deze morele verplichting. En gezien het feit dat geen van de partnerinstellingen zich heeft uitgesproken tegen - en in hun acties hun steun heeft betuigd aan - de zich ontvouwende acties, rust er een morele verplichting op de UvT om hen verantwoordelijk te houden voor het niet nakomen van hun morele rol.

De UvT gaat dus verder dan de ondergrens van het niet toestaan van nieuwe samenwerkingen. Ze beperken zich ook niet tot het kijken naar specifieke dual-use risico's met betrekking tot onderzoek waar ze zelf bij betrokken zijn (wat zou kunnen

¹¹ <https://www.tilburguniversity.edu/about/organization/advisory-committee-collaborations/collaborations-partners-israel/publication-advice-collaboration-academic-partners-israel>

leiden tot directe of indirecte medeplichtigheid). Alle instellingen die falen als toeschouwer en getuige, ongeacht de inhoudelijke aard van de samenwerkingen, moeten worden beschouwd als niet-legitieme samenwerkingspartners.

De adviescommissie van de UvT laat (theoretisch) samenwerking open met instellingen die hun morele rol binnen de Israëliëse samenleving wel oppakken. Hiermee lijken ze een soort omkering van de verklarende rol te impliceren: in plaats van dat academische vrijheid vereist dat elke blokkade van een samenwerking moet worden ondersteund door zwaarwegende redenen, vereisen verzoeken om (voortdurende) samenwerking nu een duidelijke argumentatie waarom samenwerking met deze instelling zou moeten worden toegestaan.

3.1.2 Universiteit van Amsterdam (UvA)

In het ontwerpbeleid van de UvA over externe samenwerkingen komen de drie onderwerpen Kennisveiligheid, Fossiele brandstof en Mensenrechten met betrekking tot samenwerking in onderzoek en onderwijs samen.¹² Hoewel de TU Delft geen toegang heeft tot het volledige conceptbeleid (dec. 2024) en de definitieve versie nog moet worden gepubliceerd, kunnen er wel enkele inzichten uit worden gehaald.

De UvA biedt alle medewerkers een zelfevaluatie-instrument om een risicobeoordeling te maken van de geplande samenwerking.¹³ Aan de hand van een kleurenschema in de risicomatrix beslissen medewerkers of ze een advies vragen aan de adviescommissie Samenwerkingsverbanden Derden, onderdeel van de adviescommissie Externe Samenwerking (ACEC). Dit heeft alleen betrekking op institutionele samenwerkingen. Het advies van de adviescommissie is gericht aan het besluitvormingsorgaan binnen de universiteit.

Institutionele samenwerkingen zijn die samenwerkingen die worden afgesloten met een document dat wordt ondertekend door de Universiteit als instelling, hetzij door de centrale diensten van een van haar faculteiten of departementen.

Bij de beoordeling van samenwerkingen kijkt de UvA naar drie aspecten: het onderwerp/de activiteiten, de betrokken partner(s) en de geopolitieke context.

De casus van het studentenuitwisselingsprogramma met de Hebreeuwse Universiteit van Jeruzalem is informatief in de context van de beoordeling door de UvA.¹⁴ In dit geval staat het partnerinstituut en de context waarin het opereert centraal. Drie factoren

¹² <https://www.uva.nl/onderzoek/onderzoeksomgeving/samenwerking-met-derden/oorlogsgebieden-en-mensenrechtenschendingen/oorlogsgebieden-en-mensenrechtenschendingen.html#Documenten-en-meer-informatie>

¹³ <file:///D:/Downloads/beoordelingsrichtlijnen-externe-samenwerkingen-ontwerp-241206-1.pdf>

¹⁴ <https://www.uva.nl/binaries/content/assets/uva/nl/onderzoek/samenwerking-derden/2025-advice-collaboration-huji.pdf>

versterken het uiteindelijke advies om de overeenkomst met de Hebrew University niet te verlengen:

- Er is sprake van ernstige mensenrechtenschendingen, zoals onder andere door het Internationaal Gerechtshof (ICJ) is beschreven;
- De Hebreeuwse Universiteit werkt rechtstreeks samen met het Israëlijs leger (IDF);
- Er zijn geen aanwijzingen dat de Hebreeuwse Universiteit afstand neemt van de mensenrechtenschendingen door de IDF;
- Er zijn tekenen dat de academische vrijheid onder druk staat aan de Hebreeuwse Universiteit, zoals blijkt uit het optreden van een professor die een petitie steunde waarin werd opgeroepen tot een staakt-het-vuren.

Concluderend stelt de adviescommissie dat "het aangaan of verlengen van een universitaire samenwerking met HUJI een onterechte stempel van goedkeuring zou betekenen voor een instelling die betrokken is bij grove en systematische schending van de mensenrechten in de regio."

Met andere woorden, het voortzetten van de studentenuitwisseling met de Hebreeuwse Universiteit zou neerkomen op een vorm van 'evaluatieve medeplichtigheid' door de UvA, aangezien het deze universiteit zou legitimeren ('stempel van goedkeuring') als een 'normale' partner voor samenwerking. Hoewel de taal niet wordt gebruikt, is het gewicht dat de Hebrew University geeft aan het feit van zwijgen parallellen met de eis van Tilburg om je rol als getuige en omstander op de juiste manier uit te voeren.

De UvA maakt ook expliciet werk van het herbeoordelen van bestaande samenwerkingen. Veranderingen in de geopolitieke context (zoals een uitspraak van een internationale of regionale rechtbank) of veranderingen in het profiel/de status van de samenwerkingspartner (ook gerelateerd aan betrokkenheid bij mensenrechtenschendingen) kunnen aanleiding zijn voor een dergelijke herbeoordeling op basis van de risicomatrix.

3.1.3 Erasmus Universiteit Rotterdam (EUR)

In september 2024 heeft de EUR besloten om tijdelijk geen nieuwe samenwerkingsverbanden aan te gaan met Israëlijs universiteiten.¹⁵

De Adviescommissie Gevoelige Samenwerkingen (ACSC) is opgericht door het College van Bestuur van de Erasmus Universiteit Rotterdam om advies te geven aan de universiteit over samenwerking met partners in gevoelige contexten (bijv. een land, een

¹⁵ <https://nos.nl/artikel/2536074-erasmus-beperkt-samenwerking-met-israelische-en-palestijnse-universiteiten>

regio, een specifieke gemeenschap of een bedrijfstak). De samenwerking kan gevoelig worden genoemd als er landen bij betrokken zijn die onderhevig zijn aan nationale of internationale beperkingen, als er mogelijk sprake is van mensenrechtenschendingen, als het gaat om controversiële maatschappelijke onderwerpen, of als het de kernwaarden van de EUR in gevaar kan brengen. Het ACSC heeft een kwalitatief beoordelingsmodel ontwikkeld op basis van vier fundamentele vragen: 1. Wat zijn de risico's? 2. Wie is onze partner? 3. Wat is het verband met de risico's? 4. Wat is het effect van onze acties?

3.1.4. Vrije Universiteit Amsterdam (VU)

In juli 2024 heeft de VU een kader opgesteld "Risico's met betrekking tot gewapende conflicten en mensenrechten in internationale samenwerkingen".¹⁶ Dit kader moet helpen om te evalueren of de VU met bepaalde organisaties of in een bepaald project wil samenwerken, vanuit het perspectief van mensenrechten en gewapende conflicten.

Er werd een adviescomité gevormd om het beoordelingskader te testen en uit te werken tijdens een proeffase, die liep van oktober 2024 tot februari 2025. De commissie reflecteerde op (uiteindelijk) vier verschillende samenwerkingen (met partners uit verschillende landen). Op basis van deze evaluatie heeft zij het kader in april 2025 bijgewerkt.

De VU besluit uiteindelijk ook om een soort bottom-up benadering te volgen, waarbij de hoofdonderzoeker een stroomschema doorloopt met vragen over het land en de specifieke partner. Deze aanpak van de VU brengt het risico met zich mee dat individuele onderzoekers overbelast raken, omdat er voor samenwerkingen met een gemiddeld tot hoog risico nogal wat graafwerk nodig is in de bredere context van de hoofdonderzoeker. De VU wil potentiële partners niet uitsluiten op basis van nationaliteit, maar sluit elke samenwerking uit met een organisatie die 'bijdraagt' aan ernstige mensenrechtenschendingen.

Een onderscheidend aspect van het kader van de VU is de toepasbaarheid op natuurlijke personen. Terwijl de andere universiteiten natuurlijke personen uitsluiten en zich alleen richten op institutionele samenwerkingen, lijkt de VU deze wel op te nemen in die gevallen waarin er een financiële relatie tussen de VU en de persoon bestaat.

Een ander aspect van het kader van de VU dat opvalt, is de brede toepasbaarheid van het kader. Het is duidelijk niet alleen gericht op Israël. Dit blijkt uit de lijst van landen die onder stap 1 de due diligence zouden moeten aanscherpen. Naast Israël staan er nog 75 andere landen in de bijlage.

¹⁶ <https://vu.nl/en/employee/onderwijs-en-onderzoeksbeleid/assessment-framework-for-international-collaborations>

Het kader van de VU heeft dus een bredere reikwijdte, wat ook de bedoeling is van de TU Delft. Het VU-evaluatierapport van de pilots bevat ook lessen die relevant zijn voor de TU Delft. Hieronder vallen de reflecties op de minimale informatie voor het beoordelen van samenwerkingen per geval, de positieve bijdrage die een specifiek programma kan hebben, zelfs met partners die op zichzelf niet voldoen aan de test, het risico van het opleggen van morele standaarden aan anderen, ook gezien het feit dat hier niet per se consensus over bestaat binnen de academische gemeenschap.

3.1.5 Radboud Universiteit (RU)

In het geval van de RU werd een onafhankelijke Adviescommissie Internationale Partnerschappen opgericht om de institutionele partnerschappen van de RU met partnerinstellingen in conflictgebieden te onderzoeken en te overwegen. De commissie heeft haar eigen kader ontwikkeld en gevolgd. Er wordt veel aandacht besteed aan de aard van academische vrijheid, de juridische dimensies, beperkingen en relatie met mensenrechten.¹⁷ Hier was het een expliciete beslissing om partnerschappen niet te toetsen aan de visie en missie van de universiteit, omdat zij van mening waren dat het beperken van academische vrijheid alleen mag gebeuren op morele en juridische gronden die algemeen aanvaard worden binnen de academische gemeenschap. Voorlopig zijn samenwerkingen met instellingen die niet in conflictgebieden liggen en samenwerkingen die alleen op faculteitsniveau plaatsvinden uitgesloten van beoordeling. Een kader voor individuele medewerkers zal op een later tijdstip beschikbaar worden gesteld, aangezien de RU belangrijke verschillen tussen institutionele en individuele samenwerkingen heeft vastgesteld.

In maart 2025 publiceerde RU individuele aanbevelingen over de Hebrew University of Jerusalem en de Tel Aviv University.¹⁸ Voor zowel de Hebrew University of Jerusalem als de Tel Aviv University concluderen zij dat zij "rechtstreeks en specifiek bijdragen aan ... ernstige en systematische schendingen van de mensenrechten en zich mogelijk schuldig maken aan schendingen van de academische integriteit." De aanbevelingen zijn om de samenwerking op te schorten zolang niet aan bepaalde voorwaarden wordt voldaan. In beide gevallen omvatten deze voorwaarden de verzekering aan de RU dat de administratieve verstrengeling met het IDF niet zal leiden tot een bijdrage aan mensenrechtenschendingen, dat er geen onderzoeksprojecten zijn die toegepaste kennis of apparatuur ontwikkelen die direct gebruikt kan worden in de oorlog in Gaza en de bezetting van andere Palestijnse gebieden, en dat de universiteiten aan de RU zullen aangeven dat hiertoe maatregelen worden genomen. Bovendien wil de RU de verzekering dat de IDF geen eindverantwoordelijkheid draagt voor de inhoud en het

¹⁷ https://www.ru.nl/sites/default/files/2025-04/ru-acp-afwegingskader-maart-2025_en-gb_0.pdf

¹⁸ <https://www.ru.nl/en/about-us/news/a-dialogue-about-the-recommendation-of-the-international-partnerships-advisory-committee>

ontwerp van universitaire cursussen voor militair personeel. In het geval van de Hebrew University of Jerusalem voegt de RU de voorwaarde toe dat zij de samenwerking met exclusieve militaire opleidingen beëindigt. In het geval van de Universiteit van Tel Aviv voegt de RU de voorwaarde toe dat zij stopt met de financiering van startups voor de ontwikkeling van oorlogstuig.

De huidige status van deze aanbevelingen is dat het College van Bestuur met de decanen en de bredere universitaire medezeggenschapsorganen zal praten voordat er een voorstel voor een besluit wordt geformuleerd.

3.1.6 Universiteit Maastricht (UM)

De UM introduceert een nieuw beoordelingskader om ervoor te zorgen dat UM-onderzoek en -onderwijs niet bijdragen aan grootschalige mensenrechtenschendingen via haar samenwerkingen.¹⁹ Dit kader is van toepassing op samenwerkingsverbanden op universitair niveau, faculteitsniveau en commerciële overeenkomsten en samenwerkingen. Individuele activiteiten zoals publicaties, presentaties en gastcolleges worden niet beoordeeld, tenzij de individuele activiteit een negatieve invloed heeft op de mensenrechten.

Het CVB wil het nieuwe kader voor de beoordeling van de mensenrechten in 2025 bij wijze van proef op drie landen toepassen, waaronder Israël. Dit besluit is al voor de zomer van 2024 genomen. Dit besluit is gebaseerd op een proces waarbij eerst een beleidsadviesteam heeft gekeken naar administratief partnerschap in Israël en Gaza, waarna de CvB heeft geconcludeerd dat er behoefte is aan een beoordelingskader voor mensenrechten. Hoewel de noodzaak van een beoordelingskader werd erkend, erkende de CvB echter ook dat er in de context van Israël en Gaza een sneller besluit nodig was. Daartoe hebben het College van Bestuur en de decanen, na overleg met de Universiteitsraad, een tijdelijke aanpak gevolgd en zijn zij overeengekomen dat de UM haar bestuurlijke samenwerking met haar bestuurlijke partners in gebieden met een aanhoudend gewelddadig conflict tijdelijk befrist.²⁰ De UM zal een dialoog aangaan met partnerinstellingen om zorgen over mensenrechtenschendingen te bespreken en zodra het kader voor mensenrechten is aangenomen, zal een Comité van Experts een definitief advies uitbrengen over de vraag of de samenwerkingsverbanden moeten worden opgebroken of beëindigd. Met deze aanpak pauzeert UM haar

¹⁹ <https://www.maastrichtuniversity.nl/news/proposal-new-assessment-frameworks-um-collaborations-be-discussed-internal-community>

²⁰ <https://www.maastrichtuniversity.nl/file/policyupdatepartnerships-eng-defpdf>

samenwerkingen in een situatie van morele onzekerheid voordat ze de dialoog aangaat om te beoordelen of de samenwerking moet worden voortgezet of beëindigd.

3.2 Inzichten uit de moreelberaadkamer van de TU Delft over kennisveiligheid

Het eerdere moreel beraad over kennisveiligheid aan de TU Delft heeft een aantal inzichten opgeleverd die ook voor dit moreel beraad zeer relevant zijn. Dit is een samenvatting van de belangrijkste punten:

- Kerndilemma met betrekking tot internationale samenwerking: wanneer rechtvaardigt kennisveiligheid het schenden van het "mensenrecht op wetenschap"¹ en van de "academische vrijheid" om redenen van kennisveiligheid?
- Met andere woorden, op basis van welke principes vanuit het oogpunt van kennisveiligheid kunnen samenwerkingen worden beperkt?
- Het mensenrecht op wetenschap is vastgelegd in de Universele Verklaring (art. 27) en het Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten (art. 15). Kortom, iedereen heeft het recht om deel te nemen aan wetenschap en de vruchten ervan te plukken.
- De universiteit moet autonoom en onafhankelijk zijn om haar rol als voorbode van dit recht op wetenschap te kunnen spelen.
- Academische vrijheid is een recht (en een plicht) van alle individuele wetenschappers. Het omvat vrijheid van onderzoeksonderwerp, publicatie en de keuze van partners voor samenwerking (KNAW 2021).
- Academische vrijheid is niet absoluut - maar de lat voor inperking ervan moet hoog liggen.
- Vanuit het perspectief van kennisveiligheid impliceert een verantwoordelijk gebruik van beide beschreven rechten het afzien van medeplichtigheid aan het ondermijnen van internationale vrede en veiligheid, de rechtsstaat, academische vrijheid en het recht op wetenschap.
- Medeplichtigheid komt in vier verschillende gedaanten voor:
 - Directe medeplichtigheid ((mede)veroorzaker van de schade);
 - Indirecte medeplichtigheid (bijvoorbeeld onbedoelde dual-use);
 - "Evaluatieve" medeplichtigheid ("legitimeren" van ongewenst gedrag)
 - Symbolische medeplichtigheid (schijnheilig profiteren van partners die je publiekelijk aan de kaak stelt);

- Schendingen van mensenrechten (schendingen door toepassing van wetenschap en technologie die voortkomen uit een samenwerking) en "ongewenst" dual-use (ondermijning van vrede, veiligheid, rechtsstaat en democratie door middel van het delen van gevoelige kennis - of het toepassen ervan voor andere dan civiele doeleinden) zijn algemene categorieën die een schending van de twee grondrechten kunnen inhouden;
- Universiteiten hebben een zorgplicht voor het welzijn van wetenschappers. Dit betreft zowel risico's van internationale samenwerking als compensatie voor beëindigde samenwerkingen vanwege kennisveiligheid.

Principes (van de moreelberaadkamer over kennisveiligheid)

[1] Recht op wetenschap: iedereen heeft het recht om deel te nemen aan het culturele leven en te genieten van de voordelen van wetenschappelijke vooruitgang en de toepassing ervan.

[2] Academische vrijheid: alle wetenschappers hebben recht op academische vrijheid. Dit is onmisbaar voor het uitvoeren van wetenschappelijk onderzoek.

[3] Mensenrechten: iedereen heeft recht op bescherming tegen directe of indirecte schendingen van mensenrechten door toepassingen van wetenschap of technologie die voortkomen uit internationale samenwerking.

[4] Dual-use: iedereen heeft recht op bescherming tegen de ondermijning van nationale of internationale veiligheid, de rechtsstaat of de democratie, als gevolg van de het delen van gevoelige kennis.

[5] Onafhankelijke, toegankelijke en betrouwbare wetenschap

[5.1] Onafhankelijkheid van universiteiten: iedereen heeft recht op autonome wetenschap en onafhankelijke universiteiten.

[5.2] Geestelijke en materiële belangen: wetenschappers hebben recht op bescherming van hun mentale en materiële belangen die voortvloeien uit hun wetenschappelijke onderzoek.

[5.3] Wetenschappelijke integriteit: wetenschappelijk personeel heeft recht op adequate bescherming van hun wetenschappelijke integriteit tegen interne of externe druk.

[6] Fair partnership: samenwerkingspartners hebben het recht om (gezamenlijke) verantwoordelijkheid te dragen voor de samenwerking en het wetenschappelijk onderzoek.

[7] Schade aan welzijn of carrière: wetenschappelijk personeel heeft recht op adequate bescherming tegen mogelijke risico's of schade aan hun carrière of welzijn als gevolg van internationale samenwerkingen op het gebied van kennisveiligheid.

[8] Inclusieve universitaire gemeenschap: studenten en personeel hebben het recht om te verwachten dat uitsluiting of discriminatie die kan voortvloeien uit een focus op kennisveiligheid zijn voorkomen.

[9] Risico's: iedereen met wie en voor wie een internationale samenwerking wordt aangegaan, en die de gevolgen van de samenwerking moet dragen, heeft recht op een passend niveau van onderzoek naar de risico's en toelaatbaarheid van de samenwerking.

3.3 De resultaten van de beraadslagingen van de kamer

De beraadslagingen van de kamer resulteerden in morele oordelen over de specifieke gevallen. Zoals vooraf afgesproken, zullen deze vertrouwelijk blijven en niet verder worden gecommuniceerd. De argumenten en overwegingen die naar voren kwamen, worden hieronder echter in algemene termen weergegeven.

In de volgende secties wordt het volgende gepresenteerd:

- Het **kerndilemma** dat in de beraadslagingen van de kamer naar voren kwam (paragraaf 3.3.1)
- De **aard van de** onderzochte **samenwerkingen**. Het mandaat van de kamer was om te adviseren over **institutionele samenwerkingen** (paragraaf 3.3.2).
- **Argumenten** die in de kamer naar voren kwamen voor het aangaan van samenwerking (paragraaf 3.3.3), het niet aangaan van nieuwe samenwerkingen (paragraaf 3.3.4) en specifieke argumenten voor bestaande samenwerkingen (paragraaf 3.3.5). Deze argumenten zijn gerelateerd aan principes die in het eerdere moreel beraad over kennisveiligheid zijn verwoord.
- De noodzaak van **due diligence** bij het beoordelen van samenwerkingen (sectie 3.3.6.)
- Een nieuw **inhoudelijk normatief criterium gericht op medeplichtigheid** dat helpt bij het beoordelen van de aanvaardbaarheid van samenwerkingen (paragraaf 3.3.7)
- Of een benadering op basis van gevallen voldoende en haalbaar is, of dat een **benadering gebaseerd op het voorzorgprincipe** wenselijk is. Er wordt gesteld

dat als het gaat om *ernstige* risico's op *ernstige* schendingen van mensenrechten en genocide, een benadering gebaseerd op het voorzorgprincipe nodig is (paragraaf 3.3.8).

- Een **uitgebreide versie van het kader voor het beoordelen van samenwerkingen** dat werd ontwikkeld voor kennisveiligheid. Deze versie bevat de nieuwe moresprudentie die is ontwikkeld in de morele onderzoeken in de kamer (paragraaf 3.3.9)
- Een laatste reflectie over de vraag of en in hoeverre het wenselijk is dat universiteiten zoals de TU Delft een **moreel standpunt** innemen (paragraaf 3.3.10)

3.3.1 Het kerndilemma

Het kerndilemma dat naar voren kwam, kan geformuleerd worden in termen die veel lijken op het dilemma dat centraal stond in de moreelberaadkamer over kennisveiligheid:

Wanneer weegt de potentiële bijdrage aan of medeplichtigheid met schendingen van mensenrechten (en genocide) zwaarder dan de basisprincipes van academische vrijheid en het recht op wetenschap als het gaat om samenwerking?

Net als in het geval van kennisveiligheid is de standaard dat samenwerking moet worden toegestaan, tenzij er sterke dwingende redenen zijn om dat niet te doen. In het geval van deze morele beraadslaging hebben deze redenen voornamelijk betrekking op medeplichtigheid aan schendingen van mensenrechten en mogelijke genocide. Hoewel de kamer dit heeft onderzocht in relatie tot het conflict tussen Israël en Gaza, zijn veel van de argumenten en inzichten meer algemeen toepasbaar.

3.3.2 De aard van de samenwerkingen

Universiteiten en hun werknemers gaan vele soorten samenwerkingen aan, en de verschillen daartussen moeten in ons oordeel worden meegenomen. De volgende verschillen lijken in ieder geval relevant op basis van de beraadslagingen:

- Institutionele versus individuele samenwerking
- Is de samenwerking projectmatig?
- Maakt de samenwerking deel uit van een groter meerjarenprogramma?
- Is de samenwerking bilateraal of zijn er meerdere partners bij betrokken?
Hoeveel partners?

- Blijft de samenwerking beperkt tot een enkele gelegenheid (workshop, evenement, publicatie, enz.) of is deze terugkerend (en/of onderdeel van een groter project of programma)?

Dit advies heeft alleen betrekking op institutionele samenwerkingen; vaak zijn dergelijke samenwerkingen projectmatig of maken ze deel uit van een groter programma.

Samenwerking op projectbasis is beperkt in de tijd, sommige over kortere perioden van minder dan een jaar, andere over een paar jaar. Een complicatie bij projecten met grotere consortia is de kennis van en controle over de partners. Het is niet altijd mogelijk om aan het begin van zo'n samenwerking te weten wie alle betrokken partners zijn. Ook heeft de TU Delft (of de hoofdonderzoeker) niet noodzakelijkerwijs veel controle over de selectie van partners. Er kan ook druk worden uitgeoefend op afdelings- of faculteitsniveau voor bepaalde soorten onderzoeksprojecten. Dit maakt het voor individuele onderzoekers moeilijk om nee te zeggen tegen samenwerking zonder steun van de instelling. Een praktisch kader voor de ethische evaluatie van gevoelige samenwerkingen moet rekening houden met deze praktische uitdagingen van (internationale) samenwerking.

3.3.3 Argumenten om samenwerking aan te gaan of voort te zetten

Belangrijke argumenten voor het aangaan of voortzetten van samenwerking die in de moreel beraden naar voren kwamen, zijn onder andere:

- Het beperken van samenwerking kan een inbreuk zijn op de academische vrijheid.
- We mogen het nastreven van kennis en waarheid niet beperken: het recht op wetenschap moet behouden blijven.
- We moeten onbevooroordeeld blijven en individuele onderzoekers niet de schuld geven.
- Onderzoekers zijn onafhankelijk en kunnen hun eigen keuzes maken.
- Wij willen academische bondgenootschap onderhouden met onderzoekers, faculteiten en instellingen die zich verzetten tegen ernstige schendingen van mensenrechten of genocide.

Deze argumenten hebben betrekking op de volgende morele principes die ook in de moreelberaadkamer over kennisveiligheid werden verwoord:

[1] Recht op wetenschap

[2] Academische vrijheid

[5] Onafhankelijke, toegankelijke en betrouwbare wetenschap

Internationale samenwerkingen, inclusief die met entiteiten die betrokken zijn bij het conflict tussen Israël en Gaza, worden door deze principes ondersteund. Deze principes impliceren dat de standaard moet zijn om samenwerkingen toe te staan, en dat er sterke dwingende redenen moeten zijn om geen nieuwe samenwerkingen aan te gaan.

Daarnaast kwamen er verschillende andere argumenten naar voren die meer te maken hebben met *de belangen* van de universiteit en onderzoekers. Deze omvatten:

- Financiële overwegingen
- Reputatieschade
- Goede relaties onderhouden met partners ("betrouwbaar zijn")
- De belangen van studenten en onderzoekers
- De belangen van de TU Delft en Nederland
- Geopolitieke complexiteit

In sommige gevallen hielden deze belangen ook verband met beginselen voor kennisveiligheid:

[5.2] Geestelijke en materiële belangen: wetenschappers hebben recht op bescherming van hun geestelijke en materiële belangen die voortvloeien uit hun wetenschappelijk onderzoek.

[7] Schade aan welzijn of carrière: wetenschappelijk personeel heeft recht op adequate bescherming tegen mogelijke risico's of schade aan hun carrière of welzijn als gevolg van internationale samenwerkingen op het gebied van kennisveiligheid.

3.3.4 Argumenten om samenwerking niet aan te gaan of te beëindigen

De belangrijkste argumenten die in de morele beraadslaging naar voren werden gebracht om geen nieuwe samenwerkingen aan te gaan of bestaande samenwerkingen stop te zetten, waren:

- Ervoor zorgen dat de TU Delft niet het risico loopt medeplichtig te zijn aan of bij te dragen aan mensenrechtenschendingen.
- Er zijn risico's van dual-use waar wij als universiteit niet bewust of onbewust aan willen bijdragen.

- Het risico bestaat dat er met twee maten wordt gemeten: voor samenwerkingen met landen als China, Rusland of Iran zou een vergelijkbaar mogelijk dual-use of mogelijke bijdrage aan mensenrechtenschendingen tot de beslissing hebben geleid om niet samen te werken.
- De TU Delft moet een signaal afgeven / een standpunt innemen / het goede voorbeeld geven.
- De TU Delft moet de waarde van moed toepassen: dat wil zeggen: als er risico's zijn op schendingen van dual-use of mensenrechten, zou het van een gebrek aan moed getuigen om te zwijgen en zich niet uit te spreken.

Deze argumenten hebben betrekking op en bouwen voort op de volgende principes die al verwoord werden in de moreel beraadslaging voor kennisveiligheid:

[3] Mensenrechten: iedereen heeft recht op bescherming tegen directe of indirecte schendingen van mensenrechten door toepassingen van wetenschap of technologie die voortkomen uit internationale samenwerking.

[4] Dual-use: iedereen heeft recht op bescherming tegen ondermijning van de nationale of internationale veiligheid, de rechtsstaat of de democratie als gevolg van het delen van gevoelige kennis.

Deze principes - hoewel nuttig - waren echter te algemeen om doorslaggevend te zijn in de morele oordelen van de kamer. Het werd met name duidelijk dat het belangrijk is om meer aandacht te besteden aan de kwestie van medeplichtigheid (die ook aan bod komt in het verslag over kennisveiligheid). Dit zal meer in detail besproken worden in paragraaf 3.3.7, waar een nauwkeuriger normatief criterium voor het aangaan (of niet aangaan) van samenwerkingen met betrekking tot medeplichtigheid zal worden voorgesteld.

Een ander argument dat niet volledig door de bestaande principes werd gedekt, is het argument dat de TU Delft een standpunt moet innemen en de waarde moed uit haar gedragscode moet toepassen. Dit argument roept de vraag op in hoeverre het gepast en wenselijk is dat een universiteit, zoals de TU Delft, een (moreel) standpunt inneemt over maatschappelijke kwesties. Hierop zal nader worden ingegaan in paragraaf 3.3.9.

3.3.5 Argumenten die specifiek van toepassing zijn op bestaande samenwerkingen

Omdat de kamer ook naar bestaande samenwerkingen keek, kwamen er een aantal argumenten naar voren die specifiek relevant zijn voor de vraag of deze samenwerking beëindigd of voortgezet moet worden. Deze omvatten:

- Kom beloften na en kom verplichtingen na.

- De verplichting om mensen die betrokken zijn bij bestaande samenwerkingen, waaronder onderzoekers van de TU Delft en promovendi, geen onnodige schade toe te brengen.
- De juridische en financiële gevolgen van het beëindigen van samenwerkingen; in het bijzonder de verklaring van de EU dat het uitsluiten van Israëlische universiteiten van bestaande EU-projecten om de enkele reden dat ze uit Israël komen, kan neerkomen op discriminatie.²¹
- Gevolgen voor Israëlische studenten en de Joodse gemeenschap aan de TU Delft; Israëlische studenten en faculteitsleden kunnen zich gemarginaliseerd of gediscrimineerd voelen.

Deze argumenten hebben betrekking op de volgende principes die al in de moreel beraadslaging voor kennisveiligheid werden verwoord:

[6] Fair partnership: samenwerkingspartners hebben het recht om (gezamenlijke) verantwoordelijkheid te dragen voor de samenwerking en het wetenschappelijk onderzoek.

[7] Schade aan welzijn of carrière: wetenschappelijk personeel heeft recht op adequate bescherming tegen mogelijke risico's of schade aan hun carrière of welzijn als gevolg van internationale samenwerkingen op het gebied van kennisveiligheid.

[8] Inclusieve universitaire gemeenschap: studenten en personeel hebben het recht om te verwachten dat uitsluiting of discriminatie die het gevolg kunnen zijn van een focus op kennisveiligheid, worden voorkomen.

Overweeg voor principe 6 de volgende clause toe te voegen op basis van de beraadslagingen van de kamer:

[6.1] Verplichtingen nakomen: samenwerkingspartners hebben het recht dat bestaande verplichtingen worden nagekomen, tenzij er zwaarwegende redenen zijn om dat niet te doen.

Er moet benadrukt worden dat principe 8 hier bijzonder relevant en belangrijk is omdat het conflict tussen Israël en Gaza al geleid heeft tot gevoelens van (sociale) onveiligheid aan de universiteit.

3.3.6 De noodzaak van due diligence

²¹ <https://sciencebusiness.net/sites/default/files/inline-files/Letter%20Ivanova.pdf>

Uit de beraadslagingen van de kamer blijkt duidelijk dat wanneer de samenwerkende partner direct of indirect betrokken is bij mensenrechtenschendingen, de samenwerking zelf onder de loep moet worden genomen.

De partner kan direct of indirect bijdragen aan mensenrechtenschendingen (en mogelijke genocide) en de universiteit kan deze partner legitimeren door de lopende samenwerking. Om een dergelijke situatie te voorkomen, moet het proces van due diligence worden toegepast in gevallen van een (potentiële) gevoelige samenwerking.

Dit is gerelateerd aan het volgende principe uit de kennisveiligheid moreel beraad:

[9] Risico's: iedereen met wie en voor wie een internationale samenwerking wordt aangegaan, en die de gevolgen van de samenwerking moet dragen, heeft recht op een passend niveau van onderzoek naar de risico's en toelaatbaarheid van de samenwerking.

Voor de TU Delft is een due diligence-proces voor kennisveiligheid opgesteld. Dit proces kijkt onder andere naar de volgende zaken :²²

- Wettelijke regels, waaronder sancties, kennisembargo's en exportcontrole.
- Is de samenwerkende partner een militaire organisatie (buiten NAVO en EU) of daar nauw mee verbonden?
- Komt de partner uit een land met een hoog risico op het gebied van kennisveiligheid?
- Gaat het onderzoek over een gevoelig onderwerp waarvoor het risico van dual-use bestaat?
- Is er sprake van een grootschalig buitenlands beurzenprogramma?

Er bestaat momenteel geen vergelijkbaar, uitgebreid due diligence-proces voor mensenrechtenschendingen. Een duidelijk criterium voor wat aanvaardbaar is, ontbreekt dus. Als het gaat om due diligence waarbij aandacht wordt besteed aan mensenrechtenschendingen, kunnen evoluerende praktijken aan andere universiteiten inspiratie bieden.²³ Er kan bijvoorbeeld aandacht worden besteed aan de volgende kwesties:

²² <https://www.tudelft.nl/en/about-tu-delft/strategy/knowledge-security>

²³ <https://vu.nl/nl/medewerker/onderwijs-en-onderzoeksbeleid/toetsingskader-voor-internationale-samenwerking> ; <https://www.uva.nl/en/research/research-environment/third-party-collaborations/conflict-zones-and-human-rights-violations/conflict-zones-and-human-rights-violations.html#Documents-and-further-information> ; <https://www.tilburguniversity.edu/about/organization/advisory-committee-collaborations/publication-human-rights-assessment-framework> ; https://www.ru.nl/sites/default/files/2025-04/ru-acp-afwegingskader-maart-2025_en-gb_0.pdf

- Wat is de geopolitieke context waarin de partner opereert? Komt de partner uit een land met een lage mensenrechtenindex²⁴ of een lage academische vrijheid index²⁵ of een lage democratie-index²⁶, of uit een land dat betrokken is bij een gewapend conflict²⁷ of waar een risico op genocide bestaat? ²⁸
- Is de partner in het verleden veroordeeld voor mensenrechtenschendingen of soortgelijke misdaden? Of zijn er andere aanwijzingen dat de partner de mensenrechten schendt?
- Respecteert de partner academische vrijheid, wetenschappelijke integriteit en vrijheid van meningsuiting?
- Heeft de partner beleid om te voorkomen dat zij bijdraagt aan mensenrechtenschendingen en ander ongewenst gedrag en resultaten?
- Maakt de partner deel uit van de overheid? Zo niet, hoe onafhankelijk kan de partner van de overheid opereren?
- Als de organisatie uit een land komt waar mensenrechten geschonden worden: 1) is de organisatie zelf (in)direct betrokken bij dergelijke schendingen? 2) faciliteert of stimuleert de organisatie dergelijke schendingen? 3) heeft de organisatie zich expliciet uitgesproken tegen dergelijke mensenrechtenschendingen?

Zorgvuldigheid is echter een procedurele vereiste. Om de morele toets uit te voeren, zijn verdere inhoudelijke criteria nodig. Deze worden in de volgende sectie voorgesteld.

3.3.7 Naar een moreel criterium: medeplichtigheid

Nogmaals: De standaard voor internationale wetenschappelijke en onderwijssamenwerkingen is om deze toe te staan, tenzij er sterke dwingende redenen zijn om dit niet te doen (paragraaf 3.2.2). Een belangrijk soort dwingende redenen zijn zorgen over schendingen van mensenrechten en - in het specifieke geval van het conflict tussen Israël en Gaza - mogelijke of zelfs aannemelijke genocide (sectie 3.2.3). De lat voor het beëindigen van bestaande samenwerkingen kan hoger liggen dan voor het niet aangaan van nieuwe samenwerkingen, maar ook deze moeten moreel beoordeeld worden (paragraaf 3.2.4). Hiervoor moet de universiteit een process van due diligence inrichten (paragraaf 3.2.5). Deze due diligence moet er minimaal voor zorgen dat de universiteit haar wettelijke verplichtingen nakomt, zoals sancties die aan potentiële partners worden opgelegd door de overheid.

²⁴ <https://uhri.ohchr.org/en>

²⁵ <https://academic-freedom-index.net/>

²⁶ <https://ourworldindata.org/grapher/democracy-index-eiu?country>

²⁷ <https://www.cfr.org/global-conflict-tracker/>; <https://www.crisisgroup.org/>;
<https://www.clingendael.org/>; <https://www.icrc.org/en>

²⁸ <https://www.genocidewatch.com/>

De universiteit heeft echter ook *morele verplichtingen* als het gaat om samenwerkingen waarbij mogelijk mensenrechten geschonden worden. Deze morele verplichtingen zijn sterker voor ernstigere schendingen van mensenrechten, en ze zijn extra sterk in gevallen van potentiële of aannemelijke genocide, zoals het geval is in het conflict tussen Israël en Gaza.

Hoewel de principes die ontwikkeld zijn in het moreel onderzoek naar kennisveiligheid nuttig zijn, zijn ze nog te algemeen en abstract om tot een moreel oordeel te komen. In dit hoofdstuk wordt daarom een criterium voorgesteld dat gebaseerd is op de beraadslagingen van de kamer. Dit criterium zal zich richten op medeplichtigheid, die in algemene termen kan worden opgevat als "deelname aan of associatie met een immorele handeling". Medeplichtigheid kan verschillende vormen aannemen, zoals directe of indirecte deelname aan de immorele handeling, maar ook het gedogen, helpen, aanzetten, legitimeren of aanmoedigen van de immorele handeling. Deze verschillende vormen van medeplichtigheid kunnen verschillen in hun morele evaluatie.

Zonder diep op de individuele gevallen in te gaan, kan een duidelijke rode draad in de beraadslagingen in de kamer worden beschreven. Verschillende onderzochte samenwerkingen waren samenwerkingen met partners die betrekkingen hadden met de Israëlische Strijdkrachten (IDF). In dergelijke gevallen kon een vorm van medeplichtigheid van de partner aan "plausibele" genocide worden vastgesteld.

De hamvraag was daarom: wat betekenen de specifieke kenmerken van de samenwerking met betrekking tot mogelijke medeplichtigheid van de TU Delft? Het beantwoorden van deze vraag vereiste een dieper conceptueel begrip van medeplichtigheid in morele zin, evenals een focus op moreel relevante factoren bij het bepalen van het type en/of niveau van medeplichtigheid in het specifieke geval.

De kamer onderzocht verschillende definities en gradaties van medeplichtigheid in relatie tot onze samenwerkingen en hoe deze zich verhouden tot de zich ontvouwende plausibele genocide in Gaza. Er zijn 'gradaties van medeplichtigheid' tussen de TU Delft en de aanhoudende plausibele genocide, door de instellingen waarmee we samenwerken en de projecten waaraan we deelnemen.

Wat het begrip medeplichtigheid betreft, kon de kamer voortbouwen op de moresprudentie die door de eerdere kamer over kennisveiligheid is vastgesteld (zie kader). De vierde vorm (symbolische medeplichtigheid) werd niet direct relevant geacht als variant van medeplichtigheid in deze context.²⁹ De andere drie zijn.

²⁹ Wij zien deze opvatting van medeplichtigheid echter als een waarschuwing die erop wijst hoe belangrijk het is om als instelling consequent te handelen in woord en daad.

Vormen van medeplichtigheid die in het verslag over kennisveiligheid worden onderscheiden

- Directe medeplichtigheid ((mede)veroorzaker van de schade);
- Indirecte medeplichtigheid (bijvoorbeeld door onbedoelde dual-use);
- Evaluatieve medeplichtigheid ('legitimeren' van ongewenst gedrag)
- Symbolische medeplichtigheid (schijnheilig profiteren van partners die u publiekelijk aan de kaak stelt);

In het geval van Israël-Gaza kan het volgende gezegd worden over de andere drie vormen van medeplichtigheid:

- **Directe medeplichtigheid** (van de TU Delft). Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan militair of operationeel onderzoek dat direct gebruikt kan worden in de oorlog in Gaza. Directe medeplichtigheid moet onder alle omstandigheden worden voorkomen, maar voor zover kon worden vastgesteld bij het bekijken van de potentiële gevallen, heeft de TU Delft op dit moment geen samenwerkingen die een vorm van directe medeplichtigheid aan mensenrechtenschendingen (of genocide) in Israël-Gaza inhouden.
- **Indirecte medeplichtigheid** (van de TU Delft). Dit betreft bijvoorbeeld gevallen van dual-use. De risico's van dual-use hangen af van het type technologie (inclusief TRL-niveau) en de aard van de partner (bijv. militaire instellingen zoals IDF of organisaties die nauw verbonden zijn met IDF). In een beperkt aantal bestaande samenwerkingen kan indirecte medeplichtigheid mogelijk een risico vormen. Dit risico moet worden vermeden of op zijn minst tot een verwaarloosbaar niveau worden beperkt.
- **Evaluatieve medeplichtigheid** (van de TU Delft): Dit was verreweg de belangrijkste vorm van medeplichtigheid die in de beraadslagingen van de kamer naar voren kwam. Over het algemeen vond de kamer dat evaluatieve medeplichtigheid vermeden moest worden. Een aantal andere zorgen en vragen zijn echter relevant:
 - De TU Delft moet **voorkomen dat** partners (met name individuen die bij partners werken) simpelweg "**schuldig door associatie**" worden gemaakt. Dat wil zeggen, er moeten redelijke gronden zijn die aantonen dat 1) de partner medeplichtig is aan mensenrechtenschendingen en 2) het redelijk is om te verwachten dat de samenwerking de acties van de partner ten onrechte legitimeert. Alleen associatie is niet genoeg voor evaluatieve medeplichtigheid.
 - Er moet geëvalueerd worden of de partner een **realistische mogelijkheid heeft om zich te distantiëren** van de relevante mensenrechtenschendingen. Met andere woorden, er moet worden nagegaan wat redelijkerwijs van de partner kan worden verwacht om te bepalen of de partner als medeplichtig kan worden beschouwd.

- In het geval van een bestaande samenwerking lijkt het redelijk om te proberen een **dialogoog** aan te gaan met de partner over de vermeende medeplichtigheid van de partner aan mensenrechtenschendingen.
- Het **soort moreel onrecht** waaraan de (potentiële) partner medeplichtig is en de manier waarop zij zelf medeplichtig is, doet er ook toe. Hoe groter het (potentiële) morele onrecht, hoe meer er verwacht kan worden 1) van partners in het vermijden van hun eigen medeplichtigheid 2) van de TU Delft in het vermijden van evaluatieve medeplichtigheid. Aangezien de oorlog in Gaza volgens het ICJ aannemelijke genocide inhoudt, zijn de verwachtingen in dit geval voor zowel partners als de TU Delft (zeer) hoog. Dit betekent dat de TU Delft het risico op evaluatieve medeplichtigheid in dit specifieke geval tot een minimum moet beperken.

Deze bovenstaande overwegingen zijn niet alleen relevant voor het conflict tussen Israël en Gaza, maar ook meer in het algemeen. Wij stellen voor om de volgende aanvullende principes toe te voegen aan het bestaande morele kader voor kennisveiligheid:

[10] Medeplichtigheid: iedereen heeft het recht dat de universiteit alle redelijke inspanningen levert om medeplichtigheid aan schendingen van mensenrechten te vermijden.

[10.1] Directe medeplichtigheid: de universiteit moet elke vorm van directe medeplichtigheid met mensenrechtenschendingen door samenwerking vermijden.

[10.2] Indirecte medeplichtigheid: de universiteit moet over procedures beschikken om te garanderen dat het risico op indirecte medeplichtigheid door dual-use verwaarloosbaar is.

[10.3] Evaluatieve medeplichtigheid: de universiteit moet ervoor zorgen dat de mogelijkheid van evaluatieve medeplichtigheid met mensenrechtenschendingen redelijk klein is en (omgekeerd) evenredig met de (potentiële) ernst van de mensenrechtenschendingen.

[6.2] Dialoog: in geval van mogelijke medeplichtigheid bij de beoordeling hebben samenwerkingspartners recht op een open dialoog om hun standpunt toe te lichten.

3.3.8 Een casusgerichte benadering versus een op het voorzorgprincipe gebaseerde benadering

De aanpak van moreel beraad is gebaseerd op een gevalsgewijze evaluatie van samenwerkingen. Een dergelijke case-based benadering maakt het mogelijk om recht te doen aan de specifieke situatie en aan de specifieke partner. Vanuit moreel oogpunt is dit wenselijk. Er zijn echter ook grenzen aan een dergelijke case-based benadering. Hoewel deze grenzen niet expliciet werden besproken in de beraadslagingen van de kamer, volgen ze uit de huidige en vroegere moreelberaadkamers.

Ten eerste zijn er meer *praktische* redenen waarom een casusgerichte aanpak niet altijd haalbaar is:

- Vaak is er een gebrek aan informatie over de relevante partner, wat het due diligence-proces bemoeilijkt en het moeilijk kan maken om medeplichtigheid, of de afwezigheid daarvan, vast te stellen.
- Een case-based benadering neemt veel tijd in beslag. De resultaten kunnen daarom te laat komen om praktisch relevant te zijn. Onderzoekers die bijvoorbeeld een consortium willen vormen, kunnen vaak niet lang wachten op een oordeel over hun potentiële partners.
- Een casusgerichte aanpak is kostbaar in termen van personeel en daarom ook (financieel) duur.

Er zijn ook meer *principiële* redenen waarom een aanpak op basis van gevallen niet altijd geschikt is:

- Volledige zekerheid is bijna nooit mogelijk. Het is soms niet mogelijk om de risico's van dual-use of het risico van indirecte medeplichtigheid betrouwbaar vast te stellen. Vaak is het onvermijdelijk dat beslissingen in onzekerheid worden genomen.
- Een reeks individueel aanvaardbare beslissingen kan leiden tot een onaanvaardbaar resultaat.³⁰ Deze kwestie kwam ook naar voren in de moreel beraadslaging met over samenwerking op het gebied van fossiele brandstoffen en leidde tot de aanbeveling dat de TU Delft naast het beoordelen van individuele samenwerkingsverbanden ook zou moeten samenwerken "met Nederlandse en buitenlandse universiteiten (waaronder technische universiteiten) om een strategie te ontwikkelen die erop gericht is om de

³⁰ Een voorbeeld hiervan is het gedachtenexperiment van onschuldige beulen (Parfit, D. (1984). *Redenen en personen*. Clarendon Press). In dit gedachte-experiment dient elke folteraar een onmerkbaar kleine elektrische schok toe en doet daarom geen kwaad; samen folteren de folteraars de persoon. Men zou ook kunnen denken aan Vele Handen Problemen, waarbij er sprake kan zijn van collectieve verantwoordelijkheid zonder individuele verantwoordelijkheid, zie bijvoorbeeld Van de Poel, I., Nihlén Fahtquist, J., Doorn, N., Zwart, S., & Royakkers, L. (2012). Het probleem van vele handen: Klimaatverandering als voorbeeld. *Science and Engineering Ethics*, 18(1), 49-68.

opwarming van de aarde door de fossiele brandstofindustrie onder de PIL van 1,5 ° C te houden."³¹

In gevallen waarin er te veel onzekerheid is om van geval tot geval tot een volwaardig moreel oordeel te komen of waarin een procedure van geval tot geval gewoon te veel tijd in beslag neemt, kan een benadering gebaseerd op het **voorzorgprincipe** worden gevolgd.

Het voorzorgprincipe werd oorspronkelijk ontwikkeld voor milieubeleid en het heeft zijn plaats gevonden in de milieuwetgeving, maar het idee erachter is algemener.³² De algemene formulering van het voorzorgprincipe is :

*Als er een dreiging is, die onzeker is, dan is een vorm van actie verplicht.*³³

Als we het voorzorgprincipe op het onderhavige geval willen toepassen, is de vraag wat de relevante bedreiging is en wat de verplichte actie is. De dreiging is hier:

medeplichtigheid aan ernstige schendingen van mensenrechten of genocide door samenwerking

Aangezien de dreiging onzeker is, hebben we het over situaties waarin de universiteit het risico loopt om door samenwerking medeplichtig te worden aan ernstige mensenrechtenschendingen of genocide. Opdat het voorzorgprincipe in dergelijke situaties in werking zou treden, moet aan twee voorwaarden voldaan zijn:

- Het risico op medeplichtigheid moet *serieus* zijn, niet - bijvoorbeeld - slechts een mogelijkheid.
- De mensenrechtenschendingen moeten *ernstig zijn*. Bijvoorbeeld omdat er sprake is van willekeurig en/of disproportioneel gebruik van geweld, grove schendingen van mensenrechten en/of internationaal humanitair recht, oorlogsmisdaden of genocide.

Als proxy voor zo'n ernstige dreiging zou men het land van herkomst kunnen gebruiken, bijvoorbeeld omdat dat land betrokken is bij een gewelddadig conflict waarin de mensenrechten ernstig worden geschonden (zie ook paragraaf 3.3.6) en/of het type organisatie dat bij de samenwerking betrokken is, bijvoorbeeld een militaire organisatie buiten de EU of de NAVO (zie ook de paragrafen 1.2 en 3.3.6).

³¹

https://filelist.tudelft.nl/News/2024/07_July/Managementsamenvatting%20GII%20rapport%20MBK%20samenwerking%20FBI_EN.pdf

³² Andorno, R. (2004). Het voorzorgprincipe: Een nieuwe wettelijke norm voor een technologisch tijdperk. *Journal of International Biotechnology Law*, 1(1), 11-19.

³³ Sandin, P. (1999). Dimensies van het voorzorgprincipe. *Menselijke en ecologische risicobeoordeling*, 5(5), 889-907.

Wat is dan de juiste voorzorgsmaatregel die in dergelijke gevallen verplicht is? Eén mogelijkheid zou kunnen zijn om de samenwerking niet aan te gaan. Wij pleiten echter voor een meer genuanceerde aanpak die dergelijke samenwerkingen niet volledig uitsluit. In plaats daarvan denken wij dat het in dergelijke situaties redelijk is om de bewijslast om te keren.

Het voorzorgsprincipe toegepast op ons geval luidt dan als volgt:

Als er een serieus risico bestaat op medeplichtigheid aan ernstige schendingen van mensenrechten of genocide door een bepaalde samenwerking, moet de universiteit de bewijslast omkeren en niet aan die samenwerking deelnemen totdat kan worden aangetoond dat het risico op medeplichtigheid redelijk klein is.

Wat telt als "redelijk klein" zal afhangen van de ernst van de potentiële mensenrechtenschending (zie sectie 3.3.7), maar er moet ook rekening worden gehouden met het feit dat een specifieke samenwerking een positief effect kan hebben op het vlak van mensenrechten, zelfs als de samenwerkende instelling als dusdanig medeplichtig wordt geacht. De specifieke samenwerking kan bijvoorbeeld bijdragen aan een kritische dialoog.

Wij stellen ook voor om deze regel aan het kader toe te voegen.

3.3.9 Een nieuw en uitgebreid kader voor kennisveiligheid en mensenrechten

Tijdens het moreel beraad bleken de eerder geformuleerde principes voor kennisveiligheid allemaal weer relevant te zijn. Echter, zoals hierboven aangegeven kunnen op basis van de extra moresprudentie die in de huidige kamer is ontwikkeld, een aantal (sub)principes worden toegevoegd. Hieronder volgt een overzicht van alle principes. De nieuwe principes zijn cursief weergegeven:

[1] Recht op wetenschap: iedereen heeft het recht om deel te nemen aan het culturele leven en te genieten van de voordelen van wetenschappelijke vooruitgang en de toepassing ervan.

[2] Academische vrijheid: alle wetenschappers hebben recht op de academische vrijheid die onontbeerlijk is voor het uitvoeren van wetenschappelijk onderzoek.

[3] Mensenrechten: iedereen heeft recht op bescherming tegen directe of indirecte schendingen van mensenrechten door toepassingen van wetenschap of technologie die voortkomen uit internationale samenwerking.

[4] Dual-use: iedereen heeft recht op bescherming tegen ondermijning van de nationale of internationale veiligheid, de rechtsstaat of de democratie als gevolg van het delen van gevoelige kennis.

[5] Onafhankelijke, toegankelijke en betrouwbare wetenschap

[5.1] Onafhankelijkheid van universiteiten: iedereen heeft recht op autonome wetenschap en onafhankelijke universiteiten.

[5.2] Geestelijke en materiële belangen: wetenschappers hebben recht op bescherming van hun geestelijke en materiële belangen die voortvloeien uit hun wetenschappelijk onderzoek.

[5.3] Wetenschappelijke integriteit: wetenschappelijk personeel heeft recht op adequate bescherming van hun wetenschappelijke integriteit tegen interne of externe druk.

[6] Fair partnership: samenwerkingspartners hebben het recht om (gezamenlijke) verantwoordelijkheid te dragen voor de samenwerking en het wetenschappelijk onderzoek.

[6.1] Verplichtingen nakomen: *samenwerkingspartners hebben het recht dat bestaande verplichtingen worden nagekomen, tenzij er zwaarwegende redenen zijn om dat niet te doen.*

[6.2] Dialoog: *in geval van mogelijke medeplichtigheid bij de beoordeling hebben samenwerkingspartners recht op een open dialoog om hun standpunt toe te lichten.*

[7] Schade aan welzijn of carrière: wetenschappelijk personeel heeft recht op adequate bescherming tegen mogelijke risico's of schade aan hun carrière of welzijn als gevolg van internationale samenwerkingen op het gebied van kennisveiligheid.

[8] Inclusieve universitaire gemeenschap: studenten en personeel hebben het recht om te verwachten dat uitsluiting of discriminatie die het gevolg kunnen zijn van een focus op kennisveiligheid, worden voorkomen.

[9] Risico's: iedereen met wie en voor wie een internationale samenwerking wordt aangegaan, en die de gevolgen van de samenwerking moet dragen, heeft recht op een passend niveau van onderzoek naar de risico's en toelaatbaarheid van de samenwerking.

[9.1] Benadering gebaseerd op het voorzorgprincipe: *Als er een serieus risico bestaat op medeplichtigheid aan ernstige mensenrechtenschendingen³⁴ of genocide door een bepaalde samenwerking, moet de universiteit de bewijslast omkeren en die samenwerking niet aangaan totdat kan worden aangetoond dat het risico op medeplichtigheid redelijk klein is.*

³⁴ Zie p. 32.

[10] Medeplichtigheid: iedereen heeft het recht dat de universiteit alle redelijke inspanningen doet om medeplichtigheid aan schendingen van mensenrechten te vermijden.

[10.1] Directe medeplichtigheid: de universiteit moet elke vorm van directe medeplichtigheid aan schendingen van mensenrechten door samenwerking vermijden.

[10.2] Indirecte medeplichtigheid: de universiteit moet over procedures beschikken om te garanderen dat het risico op indirecte medeplichtigheid door dual-use verwaarloosbaar is.

[10.3] Evaluatieve medeplichtigheid: de universiteit moet ervoor zorgen dat de mogelijkheid van evaluatieve medeplichtigheid aan mensenrechtenschendingen redelijk klein is en (omgekeerd) evenredig aan de (potentiële) ernst van de mensenrechtenschendingen.

3.3.10 Slotbeschouwing: moet de TU Delft een moreel standpunt innemen?

Sommigen zouden het gevoel kunnen hebben dat als de TU Delft bepaalde samenwerkingen aan banden legt om medeplichtigheid aan mensenrechtenschendingen te voorkomen, zoals in dit rapport wordt voorgesteld, dit impliceert dat de universiteit een moreel (en politiek) standpunt inneemt, wat sommigen als ongewenst zouden kunnen beschouwen.

Als het gaat om het innemen van een moreel standpunt door de universiteit, moeten er twee dingen onderscheiden worden:

Ten eerste heeft de TU Delft, net als elke universiteit, wettelijke en morele verplichtingen. Deze vloeien voort uit de wet, maar ook uit haar maatschappelijke rol als instelling en uit meer algemene morele verplichtingen. Het naleven van dergelijke morele verplichtingen mag van elke universiteit en dus ook van de TU Delft verwacht worden. Dit kan een morele houding inhouden die niet specifiek is voor de TU Delft. Dit rapport beveelt aan dat het volgen van de principes uit 3.3.9 gezien moet worden als een morele verplichting van elke universiteit en dus ook van de TU Delft.

Ten tweede kan de universiteit als (morele) actor een sterker moreel standpunt innemen dan wat strikt moreel verplicht is. Sommigen in de kamer hebben dit gesuggereerd door te verwijzen naar de waarde Moed in de CoC van de TU Delft. Zoals al werd aangegeven in het moreel beraad over de fossiele brandstofindustrie, kunnen de missie van de universiteit en sommige van haar (publieke) uitspraken ook worden gezien als een grond voor een sterker moreel standpunt en impliceren ze extra morele

verantwoordelijkheden.³⁵ De moreel beraden die voor dit rapport zijn gedaan, bieden niet genoeg bewijs voor het innemen van zo'n sterker moreel standpunt, maar de aanbeveling is om aan de TU Delft een bredere discussie over deze kwestie te voeren. Dit lijkt vooral belangrijk voor een technische universiteit die de wereld niet alleen beïnvloedt met woorden en wetenschappelijke inzichten, maar ook met technologieën, die vaak een directe impact - goedschiks of kwaadschiks - hebben op de buitenwereld.

³⁵ G&I International (2024) Advies Morele Beraadkamer Samenwerking met de fossiele brandstof industrie TU Delft.

Hoofdstuk 4 Aanbevelingen

1. Als het gaat om **nieuwe institutionele samenwerkingen** met entiteiten die betrokken zijn bij het conflict tussen Israël en Gaza, pas dan het **voorzorgprincipe** toe in de zin dat dergelijke samenwerkingen **niet zijn toegestaan** tenzij kan worden aangetoond dat:
 - a. De samenwerking behelst geen vorm van directe medeplichtigheid van de TU Delft aan mensenrechtenschendingen (of genocide).
 - b. Het risico van indirecte medeplichtigheid aan schendingen van mensenrechten (of genocide) via dual-use is verwaarloosbaar.
 - c. De mogelijkheid van evaluatieve medeplichtigheid met mensenrechtenschendingen (of genocide) is redelijk klein; de samenwerkingspartner heeft zich in woord en daad gedistantieerd van mogelijke mensenrechtenschendingen en genocide. **Samenwerking met de IDF of organisaties die direct verbonden zijn met de IDF zou niet toegestaan moeten worden**, gezien de actieve rol van de IDF in de aanhoudende "plausibele genocide". Dit standpunt kan worden herzien wanneer de onderliggende omstandigheden die het voorzorgprincipe in werking stellen, veranderen.
2. Als het gaat om **bestaande institutionele samenwerkingen** met entiteiten die verbonden zijn met het conflict tussen Israël en Gaza, heroverweeg deze dan van **geval tot geval** en ga, voor zover evaluatieve medeplichtigheid de grootste zorg is, een **gesprek aan** dat de partner in staat stelt om zich in woord en daad te distantiëren van potentiële mensenrechtenschendingen en genocide.
 - a. Hiervoor moet eerst een **overzicht worden gemaakt** van alle relevante bestaande samenwerkingen met entiteiten die betrokken zijn bij het conflict tussen Israël en Gaza. Een dergelijk overzicht is **slechts gedeeltelijk beschikbaar** aan de TU Delft. Een integrale database voor de hele TU Delft is in de maak en zal naar verwachting vanaf 2027 beschikbaar zijn, met registratie van alle wetenschappelijke contractafspraken die sinds 1 januari 2024 zijn gestart.
 - b. Deze herevaluatie kan ondersteund worden door de oprichting van een permanente moreelberaadkamer (zie aanbeveling 5).
 - c. De normatieve basis voor deze herevaluatie is het uitgebreide morele kader voor kennisveiligheid (zie paragraaf 3.3.9)
3. Overweeg om **de benadering gebaseerd op het voorzorgprincipe** (aanbeveling 1) **uit te breiden** naar potentiële samenwerkingen met partners uit **andere landen**

waar (bijv. door conflicten) een ernstig risico bestaat op ernstige schendingen van mensenrechten, grove schendingen van internationaal humanitair recht, oorlogsmisdaden of genocide.

4. Ontwikkel een **procedure** voor het beoordelen van samenwerkingen waarbij het risico bestaat op medeplichtigheid aan schendingen van mensenrechten of genocide en voor het beoordelen van uitzonderingen op grond van het voorzorgprincipe (zie aanbeveling 1 en 3).
 - a. Bespreek met het Kennisveiligheidsprogramma en met het Integrity Office waar zo'n procedure het beste ingebed kan worden in de organisatie. Mogelijkheden zijn het bestaande adviesteam kennisveiligheid of een permanente moreelberaadkamer voor gevoelige samenwerkingen (zie aanbeveling 5).
 - b. Een dergelijke procedure is belangrijk voor de TU Delft om snel en deskundig te kunnen reageren op situaties waarin een samenwerking de bovengenoemde risico's met zich meebrengt. Vanwege de ernst is dit vooral belangrijk in gevallen van potentiële genocide.
5. Richt aan de TU Delft **een permanente moreelberaadkamer in voor gevoelige samenwerkingen**
 - a. Deze kamer kan 10 tot 15 permanente leden met verschillende expertise hebben.
 - b. Bijeenkomsten van de kamer kunnen gericht zijn op verschillende deelgebieden, waarbij de samenstelling van de permanente leden kan verschillen.
 - c. De kamer behandelt gevoelige samenwerking met betrekking tot kennisveiligheid, de fossiele brandstofindustrie, schendingen van mensenrechten, defensie en andere gevoelige onderwerpen.
 - d. Het adviseert decanen en CvB.
 - e. Het hebben van een permanente kamer kan helpen om een aantal (praktische) problemen van het moreel beraadproces op te lossen, waaronder: 1) het vinden van deelnemers onder tijdsdruk, 2) het zorgen voor een evenwichtige samenstelling van de kamer en 3) het tijdig trainen van de deelnemers in de kamer.
6. Ga **proactief de dialoog aan** met zowel de Israëliisch/Joodse gemeenschap als met de (pro)Palestijnse gemeenschap aan de TU Delft over hoe de TU Delft gevolg zal geven aan dit rapport en de aanbevelingen.
 - a. Wees ervan bewust dat sommige maatregelen of beslissingen (of het ontbreken daarvan) kunnen leiden tot gevoelens van niet gehoord worden, en zelfs tot gevoelens van discriminatie en sociale onveiligheid.

- b. Probeer deze gevoelens te verminderen, onder andere door inclusief leiderschap en (het organiseren van) dialoog.
- 7. Als het gaat om nieuwe gevoelige onderwerpen (zoals samenwerking op het gebied van defensie in de nabije toekomst), moet het proces niet alleen vertrouwen op moreel beraad, maar ook **andere methoden en benaderingen** gebruiken, zoals gedaan is in het geval van samenwerking met de fossiele brandstofindustrie.
 - a. Het is vooral belangrijk om methoden te hebben waarbij de hele TU Delft-gemeenschap betrokken is, zoals PVE (participatieve waarde-evaluatie).
 - b. Het kan ook belangrijk zijn om methoden te hebben die niet direct gericht zijn op oordelen, maar ook op het beter begrijpen van elkaar en het onderhouden van een gemeenschap; denk bijvoorbeeld aan een methode als World Café.
- 8. Er wordt geadviseerd om een **breder universiteitsbrede discussie** te organiseren **over de maatschappelijke verantwoordelijkheden van de TU Delft** en de (on)wenselijkheid om een moreel standpunt in te nemen over maatschappelijke kwesties. Dit moet niet beperkt blijven tot gevoelige samenwerkingen of mensenrechtenkwesties, maar zich ook uitstrekken tot bijvoorbeeld klimaatverandering.